

Hr Wigforss förklarade i slutet av sitt enförande att bakom kraven på en samverkan funnes "medvetet eller omedvetet något slags motvilja mot tanken att passivt åse hur andra kämpar en strid som för oss har betydelse". Sätillvida har hr Wigforss rätt som, efter vad han själv utvecklar, Sverige inte kan känna "likgiltighet för de värden som genom krigets utgång kan stå på spel". Och om man anser att vårt eget öde beror av att den ena parten segrar, blir den neutrala ståndpunkten icke tilltalande, det lär även hr Wigforss erkänna. Men det är icke denna tankegång som leder till krav på samverkan. Tvärtom har det uttryckligen och ofta betonats att önskan att säkra Sveriges fred och att så långt möjligt bidra till tryggheten av freden i världen är avgörande för samverkanstanken.

Frågan är däremot om inte hr Wigforss uppfattning bestämmes av en s. k. ideologisk inställning. Hans slutord är oroande genom de minnen de väcker om statsrådstal före och efter det andra världskriget. "Vi fyller vår plikt både mot friheten och demokratin om vi lyckas bevara dem i vårt eget land, i den lilla del av världen där våra krafter och våra insatser har något att betyda." Under kriget talade hr Vougt om att demokratin kunde bestå i Sverige även om Tyskland segrade. Han menade naturligtvis inte detta, lika litet som hr Sköld menade allvar då han förklarade krigets utgång vara utan intresse för oss; det gällde för de båda herrarna att kurtisera tyskarna. Hr Wigforss är av annan kaliber. Men vill han verkligen antyda att svensk frihet och svensk demokrati kan bestå, om genom ett krig Ryssland blir världens herre? I så fall förstår man bättre hans ställningstagande. Men i så fall förstår man också att finansministerns ideologi icke bör bli bestämmande för svensk utrikespolitik.

Om hr Undéns senaste inlägg är föga att säga. Det som är av intresse har redan, i klarare form, sagts av hr Wigforss. Hr Undén påpekar att Dagens Nyheter först under de senaste månaderna bestämt tagit position för en fördragsmässigt organiserad samverkan; detta är riktigt, det har av denna tidning uttryckligen betonats — under erinran om att den utrikespolitiska utvecklingen gjort en förändrad utrikespolitik nödvändig. För hr Undén må en ändring i uppfattningen på grund av ett ändrat läge te sig svärförståelig — detta framgår bäst av hans beryktade ut-

talande om Finland —, men för de flesta torde det vara självklart att utrikespolitiken betingas av den utrikespolitiska situationen. Hr Undén är också förskräckt över att folkpartiets ledare icke förfäktar samma ståndpunkt som Dagens Nyheter; en press som inte lyder partiledningen oroar honom. Det är förklarligt att en socialdemokrat, van vid disciplin inom partipressen, tänker så, men det är genant att han tänker högt.

D·N

9/4 1948

Ockupation och undergång

I debatten om försvaret före andra världskriget skymtade icke sällan tanken att en ockupation av Sverige från en fientlig makts sida, i varje fall om den endast bleve partiell, vore att föredra framför ett krig. Man tänkte sig vid denna tid ockupationen såsom blott ett rent militärt besättande, en åtgärd utan större betydelse för befolkningen och utan ödesdigra verkningar för nationens framtida existens. När kriget var slutkämpat skulle, om den icke ockuperande makten eller maktgruppen segrade, allt återgå till det gamla; resultatet av en pacifistisk politik skulle bli att man i stället för ett förhärjande krig fick blott ett tillfälligt fientligt besittningstagande.

Även i andra länder framträdde denna tankegång, till och med under själva världskriget. Då Danmark

togs av tyskarna tänkte sig många från början att denna ockupation skulle innebära en relativt bekväm utväg att stå utanför den egentliga konflikten. Insatser av vikt för krigets utgång kunde ändå inte ett litet land göra; om tyskarna segrade, skulle den gjorda eftergiften bli ett motiv för en mild behandling, om västmakterna segrade, var man viss om att landet skulle återfå sin fulla självständighet. Under den första ockupationstiden tycktes spekulatio- ner av denna art bli besannade. Ockupationen kunde, med någon överdrift, betraktas som en idyll, en fortsättning på en neutral, för för- svar likaväl som för utrikesfrågor likgiltig politik under fredstid.

Hela denna tankegång är och var, för att begagna ett svagt uttryck, osympatisk. Den innebär ett absolut förnekande av eget ansvar, ett frivilligt avstående från de medel att hävda sitt oberoende som även står en liten stat till buds. Den innebär också, mer eller mindre medvetet, att man ger efter för det av alla hänsyn obundna våldet och därmed i realiteten handlar till nackdel för de fredsälskande stater vilkas fram- gång ter sig som en förutsättning för den egna självständigheten. Man stöder den vars nederlag man önskar och försvagar den vars seger man hoppas på.

Till en viss grad visade också världskrigets erfarenheter att tanke- gången var felaktig. Ockupationen blev ingenstädes blott en militär åtgärd, den medförde även ett under- tryckande, helt eller delvis, av fri- heten inom det hårtagna landet. Därför uppstod också efter hand i de ockuperade länderna en motstånd- rörelse, som visserligen inte blev av större betydelse för krigets utgång, men dock framstod som ett medel att bevara nationens heder och själv- känsla och därmed också dess mora- liska rätt till självständighet.

Distinktioner är emellertid här nödvändiga. Den nazistiska regimens hänsynslöshet och grymhet vid full- följandet av uppställda mål var utan gräns. Men i ett stort antal länder — i första rummet de nordiska sta- terna, i något mindre markerad grad Holland, Belgien och Frankrike — var nazismen inriktad på att med jämförelsevis föga långtgående åtgärder inordna de ockuperade fol- ken i ett tyskt välde. Ingreppen var oerhört hårda, om man jämför dem med de metoder som förut tilläm- pats av civiliserade folk, men de var milda, om man jämför dem med i andra länder samtidigt begagnade maktmedel. När kriget var över kunde, trots allt, de nämnda länder- na framträda med samma drag, samma vanor, samma idéer som före kriget och ockupationen. Folken hade pressats och pinats, men de hade förblivit sig själva. Vi kände icke möta ett nytt Norge eller ett Danmark efter befrielsen i maj

I andra länder, såsom Polen och Jugoslavien, var nazismens syften vidsträcktare och ohyggligare: det gällde att skapa icke bundsförvan- ter eller ens lydfolk, utan horder av trälrar under tyskt kommando. Un- dertryckningen var hårdare, ingrep- pen i hela samhällsstrukturen dju- pare, förnedringen mera total. Så mycket vet man, ehuru den tyska järnridån snabbt ersattes av en rysk och möjligheter att i detalj ut- forska ockupationsmetoderna därför inte finns. Vi vet också att den ryska tekniken varit av samma typ. Den har i de baltiska länderna inne- burit att tiotusentals eller hundrat- usentals människor deporterats, till stor del icke på grund av motstånd, utan blott därför att de tillhört sam- hällsgrupper som enligt kommunist- isk teori bör utplånas. De baltiska folken håller på att helt förändras. Blevde de efter ett antal ockupations- år fria, skulle vi inte känna igen dem. Det vore främst de över värld- en spridda flyktingarna som skulle ha bevarat dessa folks traditioner och egenart.

Samma öde väntar de folk som i ett framtida krig bleve ockuperade

av Ryssland. De skulle stympas och omformas för att passa det ryska systemet. Död eller deportation skul- le drabba inte blott de sociala grup- per vilkas blotta existens är kommuni- smen förhatlig, utan alla männis- skor med känsla för frihet och vär- dighet, kulturbärarna, den politiska eliten, de stora folkörelsernas le- dare, de verksamma och idégivande inom alla samhällsgrupper. Barnen skulle uppfostras till dresserat och likformigt tänkande, arbetarna skul- le bli statsledningens livegna, väl- ståndet skulle förvandlas i den reg- lementerade fattigdom som utmär- ker despotin i öster. Operationen skulle skapa ett nytt folk, ett främ- mande folk — ett tjänarfolk utan ledare, med försvagad känsla för sina traditioner, med en förkrympt och förpinad frihetsvilja. En befri- else efter fem eller tio år bleve icke en pånyttfödelse, ty ett folks karak- tär är icke någon medfödd egenart, som ej kan förvanskas eller förstör- ras, utan en frukt av gemensam historia och gemensam kultur.

Inför det öde som väntar av Ryss- land hårtagna folk framstår fredens bevarande för de små staterna mer än någonsin som en nödvändighet. Och därmed blir det också en plikt att organisera freden, att genomföra en sådan samverkan de fredsälskan- de folken emellan att ett angrepp blir hopplöst och en ockupation alltså otänkbar.

"Dubbelspel"

Morgon-Tidningen finner det lik- som hr Undén underligt att folkpar- tiets ledare och Dagens Nyheter har skilda åsikter i utrikespolitiken. Den talar rent av om ett dubbelspel, motsvarande det för vilket social- demokratin beskyllts på grund av bland annat hrr Erlanders och Hög- lunds skilda deklamationer om kom- munisterna. Dagens Nyheter skulle därför visa brist på logik då den framställer anklagelsen i fråga. "När hr Tingsten predikar allians- politik och hr Ohlin neutralitetspo- litik, så är det inget dubbelspel från folkpartiets sida och inte kompro- metterande för partiet. Men om Z. Höglund yttrat sig om kommunist- erna i annan anda än hr Erlander, då är det en politisk skandal. Sådan är den Tingstenska logiken."

Ja, den refererade uppfattningen är fullt logisk (oberoende av att varken Dagens Nyheter eller dess chefredaktör på socialdemokratiskt sätt hör till något parti). Ingen antar att alla medlemmar av ett visst parti har samma åsikt. Det finns exempelvis anhängare och motstånd- are till statskyrkan och den bestående nykterhetslagstiftningen så- väl inom folkpartiet som inom socialdemokratin; inom det sist- nämnda partiet är till och med meningarna i den grundläggande so- cialiseringsfrågan högst delade, så- som senast framgår av professor Lundstedts inlägg. Detta förhållande kritiserar inte av någon, åtminstone inte av någon på en gång hederlig och vetlig människa. Än mindre an- ledning finns att förfasa sig över skilda uppfattningar rörande utri- kespolitiken, där bedömandet måste skifta med läget och som i uppbygg- naden av vårt partiväsen spelat en försvinnande liten roll; tillräckligt är att erinra om de starka menings- brytningar som förelåg under världs- kriget, inte minst inom folkpartiet. Det socialdemokratiska partiet har följaktligen inte på denna punkt an- klagats för dubbelspel, trots att hrr Lundstedt och Nerman är de enda riksdagsmän som bestämt tagit av- stånd från den Undénska politiken.

I fråga om inställningen till kom- munismen är läget ett helt annat. Här gäller det hållningen till demo- kratin, det för hela vårt samhälls- skick centrala värdet. Här har där- för en meningsbrytning en helt an- nan innebörd. Då hr Erlander säger att kommunisterna står utanför de- mokratins gemenskap och hr Hög- lund kräver samarbete med detta parti är beteckningen dubbelspel naturlig, dels med tanke på det nu sagda, dels därför att partilednin- gen, trots avståndstagandet från kommunismen, icke kritiserar de socialdemokratiska halvkommunist- erna för deras uppträdande. Man tolererar inom partiet personer som litar sig med dem vilka enligt ens egen deklamation står utom demo- kratisk gemenskap och är nationellt opålitliga.